

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

תוכניות ממשלתיות לחינוך ולהכשרה של מבוגרים בישראל

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: גילאת בניאד נרקיס

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ו בתשרי תשע"ה

20 באוקטובר 2014

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת עדי קול לקראת דיון בשדולה ללמידה לאורך החיים, ונסקרות בו תוכניות ממשלתיות לחינוך ולהכשרה של מבוגרים.

בבואנו לבחון סוגיה זו עלינו להגדיר תחילה "מבוגרים". מבדיקה שעשינו עולה שאין הגדרה רשמית ל"מבוגרים", ולכן הוגדרנו אותם במסמך זה כבני 30 ומעלה.¹

המסמך עוסק בתוכניות שמקבלות מימון ממשלתי. ברוב משרדי הממשלה אין תוכניות ייעודיות לבני 30 ומעלה, ולעתים אין פילוח גילים של המשתתפים בתוכניות. לפיכך יוצגו תוכניות ייעודיות לבני 30 ומעלה ותוכניות שבני 30 ומעלה משתתפים בהן.

במסמך יובא תיאור קצר של התוכניות, אוכלוסיית היעד שלהן, ובכלל זה הגיל, תקציביהן, היקפן, מספר בני ה-30 ומעלה שהשתתפו בהן, מקור הסמכות להפעלתן,² גורמים פרטיים המעורבים בהן ומשרדי ממשלה וגורמים אחרים השותפים בהפעלתן.

נציין כי לא נעסוק במסמך בהשתלמויות של ימים אחדים ובימי עיון.³ כמו כן, לא נעסוק בהשכלה אקדמית לבני 30 ומעלה, שכן הדבר נדון במסמך אחר של מרכז המחקר והמידע של הכנסת.⁴

1. רקע

לפי הצהרת אונסקו בדבר חינוך מבוגרים (המבורג 1997),⁵ חינוך מבוגרים הוא חובה ואחריות של מדינה המחויבת לצדק חברתי ולרווחה כללית של הפרט באשר הוא. בדוח אונסקו על חינוך לקראת המאה ה-21 נכתב כי "למידה לאורך החיים" היא מענה לאתגרים שמציב עולם המשתנה במהירות. המושג "למידה לאורך החיים" מגדיר את הלמידה ככלי מרכזי להתפתחות אישית, חברתית, כלכלית ותרבותית, והוא המפתח להשתלבות והשתתפות מלאה בחברה. הלמידה מאפשרת לאנשים לשלוט בגורלם מצד אחד ולתרום לקהילה ולחברה מצד אחר. בחינוך מבוגרים נכללים כל סוגי הלמידה, מהכשרה מקצועית ועד הסבה מקצועית וההתפתחות לכיוונים חדשים, באמצעים פורמליים ובלתי פורמליים. למערכת הציבורית יש תפקיד חשוב בהתוויית מדיניות בהקשר זה. על רשויות המדינה לבנות את יסודות המערכת ולהתאימה למציאות העכשווית.⁶

מניתוח של שירות התעסוקה עולה כי להשכלה יש השפעה רבה על תעסוקת מבוגרים: בקרב בני 45 ומעלה שיעור התעסוקה של מי שיש להם פחות מ-12 שנות לימוד נמוך במידה ניכרת משיעור התעסוקה של בעלי השכלה.⁷

¹ הגדרה זו שונה מההגדרה של המשרד לפיתוח הנגב והגליל, שנכללת בה אוכלוסייה עד גיל 35.

² בחלק מהתשובות שקיבלנו התקשו המשיבים להצביע על מקור הסמכות החוקית להפעלת התוכניות, וראו בה "סמכות טבעית" שבליבת פעילות המשרד.

³ דוגמת ימי השתלמות למורי דרך המחזיקים ברישיון מטעם משרד התיירות (מקור: מינה גנס, מנהלת האגף להכשרה מקצועית בתיירות במשרד התיירות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת 5 במאי 2014).

⁴ ראדה חסיסי, נתונים על סטודנטים מעל גיל 30 בישראל ובעולם, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2014. נציין כי משרדי ממשלה, כגון משרד הקליטה, מעניקים מלגות שכר לימוד ללימודים אקדמיים, אך אלה לא יוצגו במסמך.

⁵ Unesco, [The Hamburg Declaration on Adult Learning](#), July 1997.

אונסקו הוא ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם.

⁶ רינה כהן, **למידה לאורך החיים: הזכות והתועלת, החובה והאחריות, גדיש – ביטאון לחינוך מבוגרים** י"ב, האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, 2011; ורד ישולה, **חוק חינוך מבוגרים – השוואה בין-לאומית**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2000.

⁷ רוני הכהן, "תעסוקת מבוגרים בישראל – סקירה בנושא מצבם של אנשים לאחר גיל 45 בשוק העבודה הישראלי", שירות התעסוקה הישראלי, פברואר 2014.

2. תוכניות ממשלתיות לחינוך ולהכשרה של מבוגרים

לצורך כתיבת המסמך נשלחו בקשות מידע לכל המשרדים הממשלתיים שעשויה להיות להם נגיעה להפעלת תוכניות חינוך והכשרה למבוגרים.⁸ נציין כי מרבית תוכניות ההשכלה וההכשרה שיוצגו להלן אינן ייעודיות לאוכלוסיית המבוגרים (אך כאמור, אוכלוסיית המבוגרים משתתפת בהן). מהתשובות שקיבלנו עולה כי את רוב התוכניות מפעילים **משרד החינוך ומשרד הכלכלה**.

משרד החינוך – אפשר לחלק את התוכניות שמשרד החינוך מפעיל לשלושה נושאים עיקריים:

1. **תחום השלמת ההשכלה** מופעל באמצעות האגף לחינוך מבוגרים, המתמקד בהשלמת השכלה ל-10-12 שנות לימוד. היקף התוכניות רחב למדי (550-760 שעות לימוד), ומושם דגש מיוחד על מסלולים ייעודיים לקבוצות כגון הורים לילדים, המגזר הערבי, המגזר הבדואי, חרדים ועולים חדשים. בתוכניות אלו נבחנים כ-2,500 תלמידים בשנה.⁹
2. **תחום הנחלת הלשון העברית** מופעל גם הוא באמצעות האגף לחינוך מבוגרים, ומתמקד בעיקר בהפעלת אולפנים ללימוד השפה העברית. היקף כל תוכנית הוא כ-300 שעות לימוד. בשנת 2013 השתתפו בתוכניות הללו כ-2,300 תלמידים.¹⁰
3. **תחום הסבת אקדמאים** מתמקד בעיקר בהסבת אקדמאים למקצועות ההוראה בתחומי טכנולוגיה, מדעים, אנגלית וחינוך לגיל הרך. היקף ההכשרה נע בין חצי שנה לשנת לימודים מלאה. בתוכניות אלו השתתפו מאות תלמידים בשנת 2013.¹¹

משרד הכלכלה – את התוכניות במשרד הכלכלה אפשר לחלק לשני סוגים: הכשרה מקצועית ולימודי טכנולוגיה.

1. **בתחום ההכשרה המקצועית** משרד הכלכלה מפעיל תוכניות ללימודי יום במגוון רחב של מקצועות. היקף התוכניות נע בין שלושה חודשים לשנה, וכ-780 תלמידים השתתפו בהן בשנת 2013.
 2. **בתחום החינוך הטכנולוגי** המשרד מפעיל באמצעות מה"ט (המכון הממשלתי להכשרה בטכנולוגיה ומדע) תוכניות להכשרת הנדסאים במקצועות הטכנולוגיה. היקף תוכניות אלו נע בין שנתיים לשלוש שנים. בשנת הלימודים תשע"ד השתתפו בהן כ-3,500 תלמידים.
- נוסף על משרד החינוך ומשרד הכלכלה, משרדים אחרים מפעילים תוכניות הכשרה וחינוך בתחומי עיסוקם. בטבלאות להלן מפורטים הנתונים על כל התוכניות שמשרדי הממשלה מממנים ומתקצבים.

2.1 תוכניות לחינוך ולהכשרה של מבוגרים במשרד החינוך

⁸ המשרדים הממשלתיים שפנינו אליהם לקבלת נתונים: המוסד לביטוח לאומי, המשרד לאזרחים ותיקים, המשרד לביטחון הפנים, המשרד להגנת הסביבה, משרד הבריאות, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, משרד הכלכלה, משרד המדע והטכנולוגיה, המשרד לקליטת עלייה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד התיירות, משרד החינוך, המשרד לפיתוח הנגב והגליל, משרד ראש הממשלה – הרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי ומשרד הבינוי והשיכון. כל גופים שלחו לנו תשובות.

⁹ יש לציין כי מספר הלומדים גדול ממספר הנבחנים, ואין התאמה מלאה בין הלומדים והנבחנים באותה שנה משום שיש תלמידים הנבחנים במועד מאוחר יותר.

¹⁰ כפי שיפורט בהמשך, 2,364 תלמידים נבחנו בשנת 2013.

¹¹ כפי שיפורט בהמשך, השתתפו בתוכניות אלו סה"כ 863 סטודנטים (ללא פילוח לפי גילאים).

2.1.1. האגף לחינוך מבוגרים – תחום השלמת השכלה¹²

תחום השלמת השכלה מתמקד בפיתוח ובקידום של למידה בקרב המבוגרים על מגזריהם לשם צמצום פערים, מוביליות חברתית והתפתחות של הפרט ושל החברה כולה. האגף שם דגש על השכלה המובילה לשינוי ושיפור בתעסוקה.¹³ המשרד מתאם עם משרד הכלכלה את המשך ההכשרה המקצועית למי שסיימו את לימודיהם וקיבלו תעודת גמר.

במסגרת הרפורמה באגף לחינוך מבוגרים לפני כמה שנים השתנה אופן התקצוב והמימון של הפרויקטים בתחום השלמת ההשכלה.¹⁴ שתי תקנות תקציביות שמחן מומנה הפעילות בתחום השלמת ההשכלה נסגרו, והאגף מפעיל פרויקטים בתחום השלמת השכלה ל"אוכלוסיות מסומנות"¹⁵ בעבור משרדי הממשלה האחרים, ובעיקר משרד ראש הממשלה, משרד הכלכלה והמשרד לאזרחים ותיקים. בתחום השלמת ההשכלה יש גם מסלולים "רגילים" להשלמת השכלה, שאינם במימון ממשלתי וכרוכים בתשלום שכר לימוד מלא. על התפלגות הלומדים בין המסלולים אפשר ללמוד מחלקם היחסי בקרב הנבחרים במועד החורף 2014, כפי שמפורט בטבלה להלן:¹⁶

טבלה מס' 1 – התפלגות הנבחרים בתחום השלמת השכלה

מספר הנבחרים		חלקם של בני 30 ומעלה בכלל הנבחרים		
מספר הנבחרים במסלול	חלקם בכלל הנבחרים	מספר בני 30 ומעלה	חלקם בכלל הלומדים במסלול	
356	21%	224	63%	מסלול רגיל (במימון הלומדים)
1,272	74%	668	53%	קבוצות מסומנות (במימון ממשלתי)
97	6%	84	87%	לא ידוע
1,725	100%	976	57%	סך הכול

בטבלה עולה כי חלקם של הנבחרים במסלול הרגיל (ללא מימון ממשלתי) היה 21% מכלל הנבחרים (356 מתוך 1,725), וחלקם של הנבחרים במסלולים לאוכלוסיות מסומנות (במימון הממשלתי) היה 74% (1,272 נבחרים מתוך 1,725). במסלול הרגיל בני ה-30 ומעלה היו כ-63% מהנבחרים במועד החורף 2014 (224 מתוך 356 נבחרים), ובמסלול אוכלוסיות מסומנות הם היו 53% מהלומדים.

בתחום השלמת ההשכלה במשרד החינוך לומדים כ-5,000 תלמידים בשנה (השלמת השכלת טרום-יסוד והשכלת יסוד). מתוך הלומדים להשכלת יסוד, כ-2,500 תלמידים בשנה נבחרים, ושיעור התלמידים

¹² משרד החינוך, [האגף לחינוך מבוגרים](#), תאריך כניסה: 1 ביולי 2014; מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, תשובות על פניות מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 11 במאי ו-29 בספטמבר 2014; יערה סרוסי, מנהלת גף תכנון באגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, שיחה, 28 בספטמבר 2014.

¹³ על-פי מדיניות האגף ועל סמך החלטת ממשלה מס' 3708 מ-22 ביולי 2005 – תוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית, והחלטת ממשלה מס' 4193 מ-19 בינואר 2012 (בעקבות ועדת טרכטנברג) – הגדלת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ושיעור התעסוקה.

¹⁴ להרחבה ראו: ד"ר יניב רונן, [חינוך למבוגרים – תמונת מצב לאור הרפורמה בשנת 2008 והשפעתה על מגזר הבדואים בנגב](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ינואר 2011.

¹⁵ מסלולי "אוכלוסיות מסומנות" העיקריים הם לדורשי עבודה, לחיילים בסדיר, לחיילים משוחררים, להורים המעוניינים להשלים 12 שנות לימוד (פרויקט "עד הלו"ס"), לאסירים בשב"ס ולמגזר הבדואי (במסגרת תוכנית החומש). בטבלאות שלהלן יפורטו המסלולים הרלוונטיים לבני 30 ומעלה.

¹⁶ מבדיקה באגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך עולה כי אין לאגף נתונים על מספר הלומדים בפילוח לפי גיל אלא רק נתונים על הנבחרים. בימים אלו האגף מטמיע מערכת מידע שתאפשר מעקב מדויק אחר הלומדים והתפתחותם: סטטוס לימודים, נשירה, השתתפות בבחינות וכו'.

המקבלים תעודת גמר של 12 שנות לימוד הוא 70%-80% (השאר מקבלים תעודה המעידה על השלמת 11 שנות לימוד, ובדרך כלל משלימים את הבחינה החסרה במועד מאוחר יותר). פירוט התוכניות יובא בטבלה מס' 2 בהמשך.

2.1.2. האגף לחינוך מבוגרים, הנחלת הלשון העברית¹⁷

האולפנים להנחלת הלשון העברית דוגלים בפיתוח תוכניות לימוד מעודכנות ומותאמות לאוכלוסיות מבוגרים מגוונות ברוח הזמן. תוכניות הלימוד לעולי אתיופיה הן רגישות תרבות, ובשלבי הלימוד הראשונים הוראת העברית נעשית בעזרת השפה האמהרית. הלימודים מבוססים על שילוב של מיומנויות שפה ודיבור, תקשוב ועוד. ליישום התוכנית האגף שלח בשנתיים האחרונות מורים בני העדה לגונדר ללימודי יהדות לקראת גיור.

בתחום הנחלת הלשון העברית לא נאספים נתונים על גיל התלמידים, אך נאספים נתונים על התלמידים הנבחים, ואפשר ללמוד מהם שבני ה-30 ומעלה הם כ-43% מכלל הנבחים. פירוט התוכניות יובא בטבלה מס' 3 בהמשך.

2.1.3. הסבת אקדמאים להוראה¹⁸

בשנת 2013 למדו בתוכנית להסבת אקדמאים להוראה כ-860 תלמידים. אין פילוח של התלמידים לפי גיל, אך לדברי מר נח גרינפלד, מנהל האגף להכשרת עובדי הוראה במשרד החינוך, אפשר להעריך כי רוב המשתתפים הם מעל גיל 30.

פירוט התוכניות להסבת אקדמאים יובא בטבלה מס' 4 בהמשך.

¹⁷ משרד החינוך, [האגף לחינוך מבוגרים](#), תאריך כניסה: 1 יולי 2014; מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 11 במאי, 24 ביוני ו-7 בספטמבר 2014.

¹⁸ נח גרינפלד, מנהל האגף להכשרת עובדי הוראה במשרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בינואר 2014.

טבלה מס' 2 – תוכניות משרד החינוך בתחום השלמת ההשכלה (האגף לחינוך מבוגרים)

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	הלימודים היקף	תלמידים מספר	התוכנית הכוללת תקציב	להפעלת הסמכות	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים	תלמידים בשנה (2013)	הגורמים השותפים
פרויקט "עד הלום" (הורים לומדים וילדים מצליחים). השלמת השכלה להורים ברמה של 10 ו-12 שנות לימוד ככלי לשיפור הישגי הילדים	רוב המשתתפים הורים לתלמידי בית-ספר שנדגמו על-ידי ראמ"ה. בשנים האחרונות משתתפים גם מי שאינם הורים. ¹⁹ ללא הבחנה לפי גיל	מסלולי ההשכלה נבנו על-פי צורכי לומדים מבוגרים. תוכניות הלימודים מתמקדות בלומדים מבוגרים על מגוון מאפייניהם, צורכיהם, וכישוריהם. ההוראה ותוכני הלימוד מבוססים על עקרונות של חינוך מבוגרים. הלומדים משובצים ברמות הלימוד על סמך בחינות התאמה (בחינות מיון)	הורים לילדים בגיל בית-ספר יסודי; ללא הבחנה לפי גיל	לרמה של 10 שנות לימוד – 560 שעות; לתג"ת (תעודה גמר תיכונית) – 760 שעות	3 מיליון ש"ח (2014)			מדריכות פדגוגיות של האגף		במועד החורף 2014 נבחנו 481 תלמידים, 376 מהם (כ-78%) מעל גיל 30	משרד ראש הממשלה ורשויות מקומיות
השלמת השכלה תיכונית עד ל-12 שנות לימוד:	כלל האוכלוסייה שלא סיימה 12 שנות לימוד, בדגש על אוכלוסיות מסוימות										

¹⁹ במקור התוכנית נועדה להורים שילדיהם למדו בבית-ספר שנחשבים חלשים לפי בחינות המיצ"ב. עם ביטול בחינת המיצ"ב באוגוסט 2013 נפתח הפרויקט גם לאחרים. הגדרת קהל היעד המקורית של התוכנית (הורים לתלמידים בבתי-ספר מסוימים) עוררה תרעומת מצד הורים לתלמידים בבתי-הספר מקבילים ביישובים שבהם התוכנית הופעלה, שלא יכלו להשתתף בתוכנית.

השלמת השכלה לאוכלוסיות מסומנות – תוכנית חמש-שנתית לקידום מערכת החינוך במגזר הבדואי בנגב	מבוגרים בדואים, ובעיקר נשים בדואיות בגיל העבודה, עד גיל 45	קידום ההשכלה בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב בדגש על נשים בנות 25-35 לצורך קידום והשתלבות בתעסוקה. השלמת השכלה מהשכלת יסוד ועד השכלה תיכונית	45-25	760-560 שעות, לפי המסלול	כ-20 תלמידים	2 מיליון ש"ח ²⁰	החלטת ממשלה מס' 3708	הדרכה וליווי פדגוגי של מדריכי האגף	כ-20 כיתות בכל שנה משנת 2012. 400 לומדות בשנה בסך הכול. במועד חורף 2014 נבחנו 98 תלמידים, 60 מהם (כ-61%) מעל גיל 30	הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי ²¹ ומשרד האוצר
השלמת השכלה לאוכלוסיות מסומנות – השלמת השכלת יסוד לבנות האוכלוסייה הערבית, ליווי והכוון תעסוקתי	השלמת השכלה בקרב נשים ערביות, דרוזיות וצ'רקסיות בנות 25-35 וקידומן לצורך הכוון ושילוב תעסוקתי	השלמת השכלה לרמה של 10 ו-12 שנות לימוד	35-25	760-560 שעות, לפי המסלול	כ-22 תלמידים	3 מיליון ש"ח ²²	החלטת ממשלה מס' 4193 בעקבות דוח ועדת	הדרכה וליווי פדגוגי של מדריכי האגף	16 כיתות נפתחו בתחילת 2014 לכ-360 לומדים	הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי ²³ ומשרד האוצר
השלמת השכלה לאוכלוסיות מסומנות – תוכנית השלמת השכלה לדורשי עבודה, להורים יחידים, ליוצאי אתיופיה ולחרדים ²⁴	חרדים, אימהות חד-הוריות, דורשי עבודה ועולי אתיופיה	השלמת השכלה לאוכלוסיות מוחלשות שאינן מועסקות לצורך שילוב תעסוקתי				3 מיליון ש"ח			32 כיתות, כ-500 לומדים בשלוש שנים בסך הכול. במועד חורף 2014 נבחנו 107 משתתפים, 75 מהם (כ-70%) מעל גיל 30	משרד הכלכלה
השלמת השכלה בקרב אסירים – שב"ס	אסירים	השלמת השכלה וקבלת תעודות של סיום לימודים. מסלולים לרמה של 8, 10, 11 ו-12 שנות לימוד							כ-750 אסירים בשנה בסך הכול. במועד חורף 2014 נבחנו 257 אסירים, 141 מהם (כ-55%) מעל גיל 30	שב"ס

טבלה מס' 3 – תוכניות משרד החינוך בתחום הנחלת הלשון העברית (האגף לחינוך מבוגרים)

²⁰ 2 מיליון ש"ח בשנה במימון משרד האוצר לחמש שנים.

²¹ רועי אסף, ראש אגף פיתוח חברתי, הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי במשרד ראש הממשלה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת 2 ביוני 2014.

²² 2 מיליון ש"ח בשנה במימון משרד האוצר לחמש שנים, משנת 2013.

²³ רועי אסף, ראש אגף פיתוח חברתי, הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי במשרד ראש הממשלה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2 ביוני 2014.

²⁴ בשנת 2014 לא נפתחו כיתות חדשות בשל מגבלות תקציב.

השירותים השונים	תלמידים (בשנה 2013)	מערך גורמים	המנחה הפדגוגי	הסמכות להפעלת	תקציב התוכנית	מספר תלמידים בכיתה	היקף הלימודים	גילים רלוונטיים	מסגרות	אוכלוסיית היעד	הגדרת הפעילות	הפעילות
משרד הקליטה	43% מכלל התלמידים שנבחנו היו מעל גיל 30 (2,364 מתוך 5,519); ב-2013 למדו כ-12,000 תלמידים בסך הכול	הסוכנות היהודית	האגף אחראי למכלול הפדגוגי בתחום הנחלת הלשון העברית באולפנים: כוח ההוראה ותשומות הוראה – תוכניות לימוד, חומר לימוד, הוראה והשתלמויות מורים, ליווי מקצועי בתחום התקשוב והדרכה פדגוגית כוללת למורים, מדידה והערכה מעצבת ומסכמת וקיום מערך מבחנים לקבלת תעודות סיום אולפן לעולים. במערכת האולפנים כ-475 מורים עובדי משרד החינוך, וכ-70 מהם יוצאי אתיופיה. ההדרכה הפדגוגית ניתנת על-ידי מדריכים מיומנים בתחום הנחלת לשון שהם עובדי האגף		67 מיליון ש"ח לשכר מורים שהמשרד מעסיק; 12 מיליון ש"ח מהם ממשרד העלייה והקליטה	בכיתות בערים הגדולות – 20-25 בכיתה; בפריפריה 15-18 בכיתה	5-10 חודשים	תוכניות ייעודיות לקשישים, אקדמאים, סטודנטים, מעוטי השכלה ובעלי צרכים מיוחדים. ללא הבחנה לפי גיל	אולפנים ראשוניים	עולים חדשים, זכאי עלייה, מועמדים לעלייה בתוכניות כגון "מסע" ו"צבר"	הפעלת אולפנים להנחלת הלשון העברית	הנחלת הלשון העברית
							עד 300 שעות	השכלה ובעלי צרכים מיוחדים. ללא הבחנה לפי גיל	אולפני המשך, אולפנים בקיבוצים, אולפנים להכוונה מקצועית, אולפנים לאוכלוסיות מיוחדות			
							10 חודשים, 25 שעות שבועיות, וכן 12 שעות שבועיות לקראת גיור	עולים מאתיופיה שלא רכשו את מיומנויות השפה העברית ואת יסודות הקריאה והכתיבה בעברית. ללא הבחנה לפי גיל	הקניית השפה העברית והכנה לקראת גיור	עולים חדשים מאתיופיה		

טבלה מס' 4 – תוכניות משרד החינוך להסבת אקדמאים להוראה

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גיל רלוונטיים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכתה	הכולל התוכנית תקציב התוכנית	התוכנית להפעלת הסמכות המנחה	מעורבות גורמים פרטיים	גיל תלמידים בשנה 25/26	הגורמים השותפים
"הטובים לחינוך" – קריירה שנייה	קצינים בדרגת סא"ל ומעלה, בעלי תואר אקדמי, אשר פרשו מן השירות בכוחות הביטחון		ללא הבחנה לפי גיל	שנת לימודים אחת (ספטמבר-אוגוסט)	30	730 אלף ש"ח		מכללת בית ברל, מכללת קיי ומכללת אורנים	סך הכל 80	משרד החינוך בשיתוף צה"ל, משרד הביטחון ומשרד הכלכלה
"חותם" – הכשרת בוגרי אוניברסיטאות מצטיינים להוראה בבתי-ספר בפריפריה הגאוגרפית והסוציו-אקונומית ²⁶				שישה שבועות בתנאי פנימייה בחודשים יולי-אוגוסט, והכשרה של שנה אחת (אוקטובר-יולי), ובתוך כך עבודה במערכת החינוך	30	10 מיליון ש"ח		הגיוינט, אוניברסיטת חיפה ומכללת בית ברל	סך הכל 103	משרד החינוך
הכשרת מהנדסים (חשמל ואלקטרוניקה, מכונות ומחשבים) להוראת מקצועות אלו בחינוך העל-יסודי ²⁷				היקף התוכנית בכל המוסדות זהה (6 חודשים), אך פריסתן שונה: אוניברסיטת בן גוריון – מרס-אוגוסט 2011; מכללת בית ברל – מאי 2011-אפריל 2012; אורט בראודה – דצמבר 2012-אוגוסט 2013	30	2 מיליון ש"ח		אוניברסיטת בן גוריון (תשע"א); מכללת בית ברל (תשע"א-תשע"ב); מכללת אורט בראודה בשיתוף סמינר הקיבוצים (תשע"ג)	סך הכל 30	משרד החינוך ומשרד האוצר
עולים להוראת אנגלית – הכשרת עולים חדשים מארה"ב להוראת אנגלית במערכת החינוך ²⁸			ללא הבחנה לפי גיל		30	800 אלף ש"ח		המכללה האקדמית לחינוך תלפיות, "נפש בנפש", הסוכנות היהודית	סך הכל 30	משרד החינוך ומשרד הקליטה

²⁵ אין נתונים על פילוח הגילים ומוצג המספר הכולל של התלמידים בתוכניות.

²⁶ מספר המשתתפים בתוכנית: תשע"א – 67, תשע"ב – 90, תשע"ג – 98, תשע"ד – 103. ההכשרה נעשית בעיקר באזור המרכז; ההשמה היא בבתי-ספר במרכז, בצפון ובדרום, בירושלים ובחינוך ההתיישבותי. כל המשתתפים מוצבים בעבודה מייד לאחר סמסטר קיץ.

²⁷ על תוכנית הכשרת מהנדסים התקבלו מהמשרד גם נתוני השמות: מקבוצת תשע"א-תשע"ב נקלטו בעבודה 33 איש (מתוך 46 בוגרים), מקבוצת תשע"ג נקלטו בעבודה 29 איש (מתוך 30 בוגרים).

²⁸ לפי נתונים שהתקבלו מהמשרד, כל המשתתפים בתוכנית "עולים להוראת אנגלית" הושמו בעבודה.

	סך הכל 250	סמינר הקיבוצים, מכללת לוינסקי, מכללת בית ברל ומכללת אורנים			23 מיליון ש"ח		שתי שנות לימוד			בעלי תואר ראשון, בציון 80 לפחות	תואר שני בהוראה (M. Teach) – לימודים לתואר שני בשילוב תעודת הוראה ²⁹
	סך הכל 30	סמינר הקיבוצים			1.15 מיליון ש"ח	30	אוקטובר 2012-אוגוסט 2013			בעלי תואר אקדמי בפיזיקה, כימיה, ביולוגיה, מדעי החיים, מדעי כדור הארץ, הנדסת ביוטכנולוגיה או הנדסת כימיה/חומרים	הכשרת מורי מדע וטכנולוגיה לחטיבות הביניים
משרד האוצר	סך הכל 70	מכללות אקדמיות לחינוך : סמינר הקיבוצים, קיי, אורנים, אחוזה, לוינסקי, בית ברל, דוד ילין, אורות ישראל וגורדון			10.3 מיליון ש"ח		אפריל 2012-אוגוסט 2012				הכשרת גננות לתואר אקדמי בהוראה בגן ליישום חוק חינוך חובה לבני 3-4 ³⁰
משרד האוצר	סך הכל 70	המכללה האקדמית לחינוך תלפיות, שלוחת מכללת לוינסקי באילת			10.9 מיליון ש"ח		אפריל 2012-אוגוסט 2015			גננות פרטיות בעלות ותק של ארבע שנים לפחות בגן פרטי	הכשרת גננות פרטיות לקראת תואר ראשון בהוראה (B.Ed) עם תעודת הוראה במסלול גן הילדים (כדי למנוע פגיעה בפרנסתן עם הנהגת חינוך חיינם לבני 3-4)

²⁹ לפי נתונים שהתקבלו מהמשרד, כל המשתתפים בתוכנית הושמו בעבודה.

³⁰ לפי נתונים שהתקבלו מהמשרד, כל המשתתפים בתוכנית הושמו בעבודה.

2.2. תוכניות חינוך והכשרה למבוגרים במשרד הכלכלה

כפי שצוין לעיל, אפשר לחלק את תוכניות ההכשרה והחינוך במשרד הכלכלה לשני סוגים: תוכניות האגף להכשרה מקצועית ותוכניות מה"ט. גם שירות התעסוקה מפעיל תוכניות להכשרה מקצועית.

2.2.1. האגף להכשרה מקצועית³¹

האגף להכשרה מקצועית מפעיל ומממן קורסי יום במגוון רחב של נושאים (כ-300 מקצועות) ובהיקף משתנה – משלושה חודשים ועד שנה. מעת לעת האגף מפעיל קורסים ייעודיים לקבוצות אוכלוסייה מבוגרות (בני 45 ומעלה), אך ככלל פעילות האגף אינה מפולחת לפי גיל.

האגף מפקח גם על הכשרה והשתלמויות ערב בבתי-ספר עסקיים (ללא מימון ממשלתי ללומדים). מספרם של הלומדים לימודי הערב (ללא מימון ממשלתי) גדול הרבה יותר ממספרם של הלומדים לימודי היום (במימון ממשלתי). כמו כן, חלקם של בני ה-30 ומעלה בלימודי הערב גדול מחלקם בלימודי היום. פירוט התוכניות יובא בטבלה מס' 5 בהמשך.

2.2.2. המכון הממשלתי להכשרה בטכנולוגיה ובמדע (מה"ט)³²

המכון הממשלתי להכשרה בטכנולוגיה ובמדע (מה"ט) מממן תוכניות לימודים לתעודות טכנאי והנדסאי במגוון רחב של תחומים ומפקח עליהן. המשרד מממן תוכניות לימוד לתואר הנדסאי, ואילו תוכניות הלימוד לתעודות טכנאי אינן ממומנות.

פעילות המכון אינה מיועדת לשכבות גיל מסוימות, אך רוב הלומדים הם צעירים, ובני ה-30 ומעלה הם כ-15% בלבד מכלל הלומדים לתואר הנדסאי. פירוט התוכניות יובא בטבלה מס' 6 בהמשך.

2.2.3. שירות התעסוקה³³

שירות התעסוקה מסייע למובטלים ומחוסרי עבודה במציאת תעסוקה, ושירותיו מיועדים לכל הגילים. עם זאת, כפועל יוצא של התבחינים לזכאות לדמי אבטלה, רוב הפונים אל השירות הם בני 30 ומעלה.³⁴ פעילותו של שירות התעסוקה בתחום ההכשרה נחלקת לשלוש קטגוריות מרכזיות:

1. הפניה לקורסים של האגף להכשרה מקצועית במשרד הכלכלה.
2. חלוקת שוברים (ואוצ'רים) להכשרה מקצועית – מחוסר העבודה בוחר את ההכשרה והמוסד, וההכשרה נעשית בשוק הפרטי באמצעות השובר.

³¹ משרד הכלכלה, [האגף להכשרה מקצועית](#), תאריך כניסה: 17 ביוני 2014; ניצה סבן, מרכז מידע ומעקב, לשכת הממונה על התעסוקה במשרד הכלכלה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 ביוני 2014.

³² משרד הכלכלה, [מה"ט](#), תאריך כניסה: 17 ביוני 2014; לימור ניסן, מנהלת מה"ט, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 25 ביוני 2014.

³³ חגי לוי, סמנכ"ל תכנון בשירות התעסוקה, שיחת טלפון, 19 באוקטובר 2014; רוני הכהן, "תעסוקת מבוגרים בישראל – סקירה בנושא מצבם של אנשים לאחר גיל 45 בשוק העבודה הישראלי", שירות התעסוקה הישראלי, פברואר 2014.

³⁴ מתוך כ-215,000 דורשי עבודה בממוצע בחודש שפנו לשירות התעסוקה בשנת 2013 כ-53% הם בני 45 ומעלה.

יש לציין כי רוב השוברים "צבועים" בעבור אוכלוסיות מיוחדות, כגון המגזר הערבי ואנשים עם מוגבלויות.

מספר קטן של שוברים (100-200 שוברים, בשל התקציב המצומצם) מחולקים לאוכלוסייה הכללית. שירות התעסוקה קבע קריטריונים לתעדוף לפי קשיי ההשמה, וגיל מבוגר הוא אחד הקריטריונים.

3. כלים אחרים לשיפור היכולת והמיומנות של מחפשי העבודה, כמו סדנאות קצרות למחפשי עבודה, העצמה עצמית ובניית "חזון תעסוקתי".
בתוכניות אלו משתתפים כ-20,000 איש בשנה.

טבלה מס' 5 – תוכניות משרד הכלכלה בתחום ההכשרה המקצועית

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גילים בלגונגות	היקף הלימודים	תלמידים מספר	הכולל התוכנית תקציב	להפעלת הסמכות	המנהח הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	הגורמים השותפים
לימודי יום לדורשי עבודה ³⁵	דורשי עבודה המשתייכים לאחת הקבוצות האלה : 1. בלתי מקצועיים ; 2. בעלי מקצוע שמקצועם אינו נדרש במשק ; 3. בעלי תואר אקדמי הזקוקים להסבה מקצועית או לעדכון מקצועי	מגמות לימוד : כ-300 מקצועות במגוון ענפים : מתכת מכוונות, בניין, חשמל ואלקטרוניקה, טיפול וסיעוד, מחשבים, רכב, טיפוח החן, מינהל, מלונאות ועוד ; מכינות טכנולוגיות והשלמת השכלה ; מכינות לצורך התאמת הלומדים לדרישות הקורסים וסדנאות הכנה לעבודה לפיתוח כישורי עבודה ולהעצמה אישית	ללא הבחנה לפי גיל	3-12 חודשים, 5 ימים בשבוע	כ-18 בממוצע	6.24 מיליון ש"ח ³⁶		האגף להכשרה מקצועית מגדיר פרופיל מקצועי של המנחה לפי מקצועות	מוסדות ההכשרה נבחרים על סמך חוק חובת המכרזים. מוסדות לדוגמה : רשתות חינוך מקצועי, מכללות טכנולוגיות, מוסדות להשכלה גבוהה, בתי-ספר פרטיים, מרכזי הכשרה ממשלתיים. כמו כן מתקיימת הכשרה במפעלי תעשייה ובאתרי בנייה כדי להכשיר עובדים לקליטה בהם	780 משתתפים בני 39 ומעלה – 21% מכלל המשתתפים	המוסד לביטוח לאומי ³⁷
הכשרה והשתלמויות ערב בבתי-ספר עסקיים	מיועדת לכל מי שמעוניין להשתלם או לרכוש מקצוע בקורס שאגף בכיר להכשרה ולפיתוח כוח אדם מכיר בו	מגוון קורסים ומגמות לימוד, כמו בלימודי יום	ללא הבחנה לפי גיל	שונה בכל מגמה ומקצוע		אין תקצוב ישיר של המשרד ³⁸		האגף להכשרה מקצועית	גורמים פרטיים – מוסדות שמקבלים הכרה מהאגף לקורסים המוצעים ועומדים בדרישות ובתנאי האגף מבחינת מבנה, ציוד, צוות הוראה וניהול. ההכרה בקורס עסקי מתחדשת בכל שנה, בהתאם לנהלי האגף	כ-36,000 משתתפים בסך הכול. אין פילוח לפי גיל	אין

³⁵ נתוני התקציב ומספר המשתתפים המוצגים בטבלה נוגעים למשתתפים מעל גיל 39 (אי-אפשר לקבל מהמשרד נתונים על בני 30 ומעלה).

³⁶ חלקו היחסי של תקציב התוכנית לפי חלקם של המשתתפים בני 30 ומעלה בתוכנית.

³⁷ המוסד לביטוח לאומי מתקצב את מסלול השיקום (כ-600 משתתפים בשנה מתוך 3,633 משתתפים בהכשרות המקצועיות).

³⁸ ככלל, משרד הכלכלה אינו משתתף במימון תוכניות הכשרה אלו, אך המסלול נוסף לטבלה מפאת התקציב הרב יחסית המושקע בפיקוח על הקורסים, שלפי הערכת האגף הוא 500 ש"ח למשתתף.

טבלה מס' 6 – תוכניות משרד הכלכלה בתחום ההכשרה הטכנולוגית (מה"ט)³⁹

הגדרת הפעילות	אכילסיות הנדרשות	מסגרות	גיל רלוונטיים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	תקציב התוכנית הכולל	הסמכות להפעלת התוכנית	המנהל הפדגוגי	מעורבות גורמים פריטיים	תלמידים בשנה (2013)	הגורמים השונים
הכשרת הנדסאים במקצועות הנדסיים- טכנולוגיים	כלל האוכלוסייה	במגוון מגמות : אדריכלות ועיצוב פנים, אדריכלות נוף, הנדסה אזרחית, הנדסת ביוטכנולוגיה, הנדסת כימיה, הנדסת חקלאות, הנדסת מכשור ובקרה, הנדסת חשמל, הנדסת אלקטרוניקה, הנדסת תוכנה, הנדסת סביבה, הנדסת תעשייה וניהול, הנדסת מכונות, הנדסת קירור ומיזוג אוויר, צילום ומדיה דיגיטליים, עיצוב תעשייתי, קולנוע וטלוויזיה, הנדסת קול, הנדסת תקשורת חזותית, הנדסת תקשורת אינטראקטיבית	ללא הבחנה לפי גיל	4-6 סמסטרים – שנתיים-שלוש ; 40-35 שעות שבועיות ; 2,170 שעות בסך הכול. מסלולי בוקר או מסלולים משולבים – בוקר וערב	20-50 סטודנטים	20 מיליון ש"ח	חוק ההנדסאים והטכנאים המוסמכים, התשע"ג-2012	מה"ט	70 מכללות ושלוחות	3,462 סטודנטים מעל גיל 30 בתשע"ד – כ-15% מכלל הסטודנטים לתואר הנדסאי	אין

³⁹ המשרד מפקח גם על תוכניות הסמכת טכנאים אך הוא אינו מסובסד ומממן אותן, ולכן הן לא נכללו בטבלה.

2.3. תוכניות חינוך והכשרה למבוגרים במשרדים אחרים

כאמור, תוכניות החינוך וההכשרה העיקריות במימון ממשלתי מופעלות במשרד הכלכלה ובמשרד החינוך, אך גם משרדים אחרים מפעילים תוכניות בתחומם.

להלן ייסקרו התוכניות במשרדים האלה:

- 2.3.1 משרד הרווחה והשירותים החברתיים
- 2.3.2 המוסד לביטוח הלאומי
- 2.3.3 המשרד לענייני גמלאים
- 2.3.4 משרד הבריאות
- 2.3.5 משרד הבינוי והשיכון
- 2.3.6 המשרד לביטחון פנים
- 2.3.7 משרד החקלאות
- 2.3.8 משרד העלייה והקליטה
- 2.3.9 המשרד לפיתוח הנגב והגליל
- 2.3.10 משרד התיירות

בטבלאות 7-16 להלן מפורטות התוכניות שהמשרדים הללו מפעילים.

לאחר טבלאות אלו מובא פרק נוסף ובו מידע תמציתי על תוכניות שאינן מתוקצבות וממומנות על-ידי הממשלה אך משרדי הממשלה מספקים להן מעטפת פדגוגית או אחרת.

טבלה מס' 7 – משרד הרווחה והשירותים החברתיים⁴⁰

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	היקף הלימודים	תלמידים מספר	התוכנית התכנית	התוכנית להפעלת הסמכות	המנחה הפדגוגי	פרטים גורמים מעורבות	תלמידים בשנה (2013)	השותפים הגורמים
"אשת חיל" – תוכנית לקידום ולשילוב של קבוצות אוכלוסייה מסוימות בעולם העבודה המבוססת על תפיסה פרטנית וקהילתית. מציעה הכנה לעולם העבודה, סיוע בליווי אישי בחיפוש עבודה והשתתפות במועדון חברתי לתעסוקה	נשים מחברות מסורתיות או נשים הנתונות במעבר תרבותי ללא ניסיון תעסוקתי או מקצועי של ממש	70	55-25	שנה וחצי ליווי פרטני וקבוצתי אינטנסיבי ובכללו סדנה של 16 מפגשים, 64 שעות, ועוד שנה וחצי השתתפות במועדון תעסוקתי אחת לשבועיים	25 בממוצע	11 מיליון ש"ח				1,440 בסך הכול (ללא פילוח לפי גיל) ⁴¹	משרד ראש הממשלה, משרד הכלכלה, שירות התעסוקה, משרד
"מעברים" – תוכנית לשילוב ולקידום בתעסוקה המבוססת על אסטרטגיה משולשת: פיתוח הון קהילתי כמנוף לתעסוקה, פיתוח הון אנושי השם במרכז את מחפש העבודה והנחת תשתית קהילתית אזורית מתכללת בתחום העבודה	תושבי המועצות השותפות בתוכנית במגזר הכפרי שהם בגיל העבודה ואינם עובדים או אינם משולבים בצורה מיטבית בעולם העבודה									8,717 בסך הכול (ללא פילוח לפי גיל)	
"תעסוקה לרווחה" – ליווי כלכלי ושילוב בתעסוקה. לכל משפחה נבנית תוכנית טיפול אישית על-ידי עובדת סוציאלית תעסוקתית. ראשי המשפחות מקבלים אימון וליווי אישי	משפחות מובטלים או מפוטרים המוכרים לשירותי הרווחה	19	50-25	שנה ליווי פרטני וקבוצתי אינטנסיבי וסדנה של 18 מפגשים, 54 שעות; הכשרות; חצי שנת ליווי לפי הצורך	25 בממוצע	6 מיליון ש"ח			"טומונובה" קרן אריסון, עמותת	1,300 בסך הכול (ללא פילוח לפי גיל)	
אנשים עם התמכרויות – שילוב מטופלים שהיו מכורים ונגמלו בעולם התעסוקה	מכורים לשעבר בתהליכי שיקום										

⁴⁰ ענת שגב, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 ביוני 2014.

⁴¹ בשנת 2014.

	2000 בסך הכול (ללא פילוח לפי גיל)									אנשים עם מוגבלות בני 55-18	תעסוקה נתמכת – שילוב אנשים עם מוגבלות (פיזית, חושית, קוגניטיבית) בתעסוקה לפי המלצת ועדת לרון. מופעלת באמצעות מחלקות הרווחה ברחבי הארץ
	1,000 בסך הכול (ללא פילוח לפי גיל)									אנשים עם מוגבלות ; אנשים עם חסמים תעסוקתיים מורכבים	מרכזי אבחון ושיקום : • אבחון מקצועי לנטיות תעסוקתיות של אנשים עם מוגבלות ; • טווח רחב של הכשרות מקצועיות עם תעודות והסמכות ; • השלמת השכלה מכוונת תעסוקה ; • פיתוח מסוגלות תעסוקתית (employability) ; • שילוב בעבודה
	5,000 בשנה	קרן רשמי, גיוינט ישראל			108 מיליון ש"ח	240-14 ביישוב משפחות	שנה אינטנסיבית ושנת ליווי	הורים לילדים מתחת לגיל 18 או בשירות צבאי/ לאומי	92 יישובים	משפחות שחיות בעוני ובהדרה (הורה עד גיל 50, ילדים מתחת לגיל 21), בעלות פרוגנוזה טובה לשיקום, ביישובים באשכולות 1-5	נושמים לרווחה – תוכנית אינטנסיבית רב- ממדית לחילוץ מעוני

טבלה מס' 8 – תוכניות המוסד לביטוח הלאומי⁴²

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גילם רלוונטיים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	תקציב התוכנית הכולל	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013) ⁴³	השורשים הגורמים
אגף שיקום – פעילות לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה באמצעות פיתוח אישי ומקצועי, רכישת מיומנויות, תעסוקתיות, השלמת השכלה או הכשרה מקצועית	- נכים כלליים שנקבעו להם לפחות 20% נכות רפואית במוסד לביטוח לאומי - בני זוג של נכים קשים שאינם ניתנים לשיקום מקצועי; - נפגעי עבודה שנקבעו להם לפחות 10% נכות רפואית (או מחלת מקצוע) במוסד לביטוח לאומי; - נפגעי פעולות איבה; - נכים שנקבעו להם לפחות 20% נכות, הורים שכולים, אלמנים ויתומים; - אלמנים, תלויים ושאיירים	אבחון מקצועי	גילי העבודה (18-67 לגברים, 18-64 לנשים)	משתנה ותלוי בתוכנית האישית – כמה חודשים עד כמה שנים (השלמת השכלה והשכלה גבוהה)	לא רלוונטי	כ-153 מיליון ש"ח (החלק היחסי של בני 30 ומעלה)	חוק הביטוח הלאומי	לא רלוונטי	ההכשרות והקורסים ניתנים בשוק החופשי, והם לבחירתו של המשוקם	3,047 משתתפים מעל גיל 30 (מתוך 4,971 משתתפים)	לא
		תוכניות טרום-שיקום (כגון מכינה, השלמת בגרות והקניית הרגלי עבודה)								2,337 משתתפים מעל גיל 30 (מתוך 3,813 משתתפים)	
		קורס מקצועי								1,830 משתתפים מעל גיל 30 (מתוך 2,986 משתתפים)	
		בהשכלה גבוהה								2,877 משתתפים מעל גיל 30 (מתוך 4,694 משתתפים)	
		בתוכניות השמה								1,900 משתתפים מעל גיל 30 (מתוך 3,100 משתתפים)	

⁴² הסתר פאס, אגף השיקום במוסד לביטוח לאומי, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 11 במאי 2014, שיחות טלפון, 24 ביוני ו-23 בספטמבר 2014.

⁴³ לפי נתונים שמסר המוסד לביטוח לאומי, כ-61% מהמשתתפים בתוכניות של אגף השיקום הם מעל גיל 30.

טבלה מס' 9 – תוכניות במשרד לענייני גמלאים⁴⁴

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גילם רלוונטיים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בביה"ס	התוכנית תקציבית	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	השורשים
קתדראות ואוניברסיטאות עממיות – מוסדות לימודיים-תרבותיים אשר נועדו להרחיב את הדעת ואת האופק הרוחני של מבוגרים ולפתח את כישוריהם היצירתיים	קהל מבוגר		כלל האוכלוסייה, בעיקר אזרחים ומהגרים			2 מיליון ש"ח			מופעות ב-60 מוסדות בפריסה ארצית	54,000 תלמידים, כ-3,000 קורסים	
תהיל"ה – השלמת השכלת יסוד (כיתות א'-ו'). הפעילות מתקיימת בכ-50 מרכזי השכלה. מגוון רחב של תחומי לימוד וגמישות בהוספת תחומים חדשים	בעלי אוריינות נמוכה או מי שלא השלימו השכלה יסודית (כיתות א'-ו'); מי שזקוקים לטיפול ולחיזוק מיוחדים: עולים, דורשי עבודה, חיילים, אסירים		אזרחים ותיקים	500 שעות		1.5 מיליון ש"ח		מעטפת פדגוגית כוללת לכיתות תהיל"ה באחריות האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך	הסוכנות היהודית, הגיוינט, pact, מתנ"סים, ארגוני נשים ועוד		משרד החינוך
מכון "שיפור" ⁴⁵	מבוגרים שנפלטו ממעגל העבודה ומעוניינים לחזור למשרה חלקית או מלאה			20 מפגשים, פעמיים בשבוע, 75 שעות למפגשים ו-25 שעות לליווי אישי					אש"ל ומכון שיפור	255 מבוגרים בשנים 2013-2012	

⁴⁴ אתר האינטרנט של המשרד לאזרחים ותיקים, [חינוך מבוגרים](#), תאריך כניסה: 1 ביולי 2014; שלום בוחבוט, ראש תחום חינוך מבוגרים במשרד לאזרחים ותיקים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 26 ביוני 2014.

⁴⁵ לפי נתונים שהתקבלו מהמשרד, שיעורי ההשמה של המשתתפים בתוכנית הם 74% אצל גברים ו-69% אצל נשים.

טבלה מס' 10 – תוכניות במשרד הבריאות⁴⁶

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	תקציב התוכנית הכולל	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	השותפים
הסבת אקדמאים למקצועות הסייעוד (אחיות)	אקדמאים	23 תוכניות להסבת אקדמאים	ללא הבחנה לפי גיל	30 חודשים (שנתיים וחצי)	36 בממוצע	תקציב מלגות – כ-33 מיליון ש"ח לכלל התוכניות; ⁴⁷	תקנות בריאות העם (צוות סיעודי במרפאות), התשמי"א-1891; תקנות בריאות העם (עוסקים בסיעוד בבתי-חולים), התשמי"ט-1899, סעיף 5; סמכות המנכ"ל שצוינה לעיל מואצלת לאחרות הראשית ברשומות	צוות בתי-הספר לסיעוד	אין ⁴⁹	מ-359 ממקבלי ההסמכה בשנת 2013, 288 הם מעל גיל 30 (כ-80%) ⁵⁰	משרד האוצר, משרד ראש הממשלה (תעסוקת מיעוטים)
תוכניות לימודי תעודה בסיעוד	כלל האוכלוסייה. יש גם תוכניות ייעודיות לקבוצות מסוימות, כגון לימודי תעודה למגזר הבדואי (מחזור ראשון החל ב-2012 והסתיים, ומחזור שני החל ב-2013 וטרם הסתיים). התוכנית מופעלת במימון משרד ראש הממשלה על סמך החלטת ממשלה מס' 4193 בדבר תעסוקת מיעוטים			30 חודשים (שנתיים וחצי)		מימון התוכניות למגזר הבדואי, מתוקף החלטת ממשלה – כחצי מיליון ש"ח ⁴⁸				מ-322 מקבלי ההסמכה ב-2013, 42 הם מעל גיל 30 (כ-13%)	

⁴⁶ משרד הבריאות, [דוח 2013, יעדי 2014 – מינהל סיעוד](#), תאריך כניסה: 28 במאי 2014; מירי כהן, מנהלת תחום בכיר שירותי הצלה וע"ר, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23 בפברואר ו-27 במאי 2014.

⁴⁷ 80% מימון לתלמיד תמורת התחייבות לעבוד שנתיים עם סיום הלימודים. התקציב הכולל של התוכנית הוא כ-33 מיליון ש"ח. מקור: רות רוטשטיין, מנהלת המחלקה להסמכה, מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, שיחת טלפון, 30 ביוני 2013.

⁴⁸ תוכנית ייעודית למגזר הבדואי הממומנת בשיעור של 85% (התלמידים משלמים 3,500 ש"ח בלבד, על סמך החלטת ממשלה מס' 4193). כמו כן, תלמיד יקבל 50% מימון תמורת התחייבות לעבוד שלוש שנים עם סיום הלימודים. מקור: רות רוטשטיין, מנהלת המחלקה להסמכה, מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, שיחת טלפון, 30 ביוני 2014.

⁴⁹ המוסדות שבהם נערכת ההכשרה: אוניברסיטאות, מכללות ובתי-ספר לסיעוד בבתי-חולים. הרשימה מפורטת [באתר משרד הבריאות](#), תאריך כניסה: 14 באוגוסט 2014.

⁵⁰ בשנת 2013 הופעלו 22 תוכניות בכל הארץ (מצפת ועד באר-שבע), ו-814 סטודנטים החלו את לימודיהם.

טבלה מס' 11 – תוכניות במשרד הבינוי והשיכון⁵¹

הגדרת הפעילות	אכלוסיות ⁵²	מסגרות	גילם בלגונות	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	התוכנית תקציב הכולל	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013) ⁵²	הגורמים השותפים
פעילות במסגרת תוכניות שיקום שכונות – פיתוח היכולת המקצועית של התושבים; שיפור ההון האנושי והאישי שלהם	תושבי שכונות השיקום	השכלת מבוגרים (השלמת השכלה)	לא הבחנה לפי גיל	כ-250 תוכניות; מספר השעות שונה בכל תוכנית ותוכנית, מסדנה קצרה של 5 מפגשים בהיקף של 10 שעות עד קורס מקצועי של שנה וחצי בהיקף של 600 שעות	18-15 משתתפים ובמקרים מיוחדים קבוצות קטנות יותר	25 אלף ש"ח	1. בשנת 1977 הכריז ראש ממשלת ישראל דאז מנחם בגין ז"ל על פרויקט לאומי חברתי חדש בשיתוף יהדות התפוצות – שיקום והתחדשות השכונות. המסגרת והמיקוד של התוכנית עודכנו עם השנים מכוח כמה החלטות ממשלה, ובהן החלטה מס' 1481 – פרויקט שיקום שכונות מ-23 ביוני 1991;	על-פי רוב עובדים של משרד הבינוי והשיכון	בתוכניות לקידום הדרושים והבדואים הגורם המפעיל נבחר במכרז	21 משתתפים מעל גיל 30	רשויות מקומיות, משרד הרווחה, משרד החינוך
		קידום להשכלה גבוהה				457 אלף ש"ח				4,120 משתתפים מעל גיל 30	
		קידום לתעסוקה – עובדים				723 אלף ש"ח				3,571 משתתפים מעל גיל 30	
		קידום לתעסוקה – הכשרה מקצועית (קורסים ומלגות)				798 אלף ש"ח				1,157 משתתפים מעל גיל 30	
		קידום לתעסוקה – מיומנויות תעסוקה				79 אלף ש"ח				144 משתתפים מעל גיל 30	

⁵¹ משרד הבינוי והשיכון, [שיקום שכונות – מידע כללי](#), תאריך כניסה: 24 ביוני 2014; רחל שגיא, ראש תחום קהילה והון אנושי במשרד הבינוי והשיכון, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29 במאי ו-2 בספטמבר 2014.

⁵² לפי הנתונים שהתקבלו מהמשרד, 25% מהמשתתפים הם מעל גיל 30.

טבלה מס' 12 – המשרד לביטחון פנים

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	התוכנית הכוללת תקציב	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	גורמים שותפים
משטרת ישראל – קורס הכשרה לשוטרים ⁵³		קורס הכשרה לשוטרים בתפקידי שטח, ובכלל זה הכשרה בבית-ספר לכושר מבצעי	ללא הבחנה לפי גיל	14 שבועות	26 בממוצע	כ-1.4 מיליון ש"ח	הכשרה מקצועית	משטרת ישראל	לא	60 (כ-15% מ-390 השוטרים החדשים)	אין
		קורס הכשרה לשוטרים בתפקידי מטה		שבועיים	22 בממוצע	כ-123 אלף ש"ח				36 (כ-55% מ-65 השוטרים החדשים)	
הרשות לכבאות והצלה – קורס לוחמי אש ⁵⁴		הסמכה לתפקיד לוחמי אש – טיפול באירועים מסוג כיבוי אש, חילוץ והצלה וחומרים מסוכנים	ללא הבחנה לפי גיל	85 ימים, 680 שעות לימוד; הקורסים מתקיימים בתנאי פנימייה בבית הספר הארצי לכבאות והצלה	15 חניכים בכיתה	1.38 מיליון ש"ח	הכשרה מקצועית	בית-הספר הארצי לכבאות והצלה	לא	18 (כ-15% מ-123 לוחמי האש החדשים)	אין

⁵³ איריס רייס, מדור פיתוח הדרכה במשטרת ישראל, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 ביולי ו-29 בספטמבר 2014.

⁵⁴ דוד פייביש, מפקד בית-הספר הארצי לכבאות והצלה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29 בספטמבר 2014.

טבלה מס' 13 – תוכניות במשרד החקלאות⁵⁵

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גילם רלוונטיים	היקף הלימודים	מספר תלמידים בכיתה	התוכנית הכוללת תקציב	התוכנית להפעלת הסמכות	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	גורמים שותפים
קורס "עתידים לחקלאות" –	בני דור ההמשך בהתיישבות החקלאית ומתיישבים חדשים השואפים לרכוש ידע, להתחדש ולהתקדם בתחום החקלאות ולקשור את עתידם בניהול חקלאות מעשית, מודרנית ומתקדמת	תוכן הקורס : 1. מבואות : מדעי הצמח ; כימיה ; מדעי הקרקע ; מיקרוביולוגיה כללית ; יסודות הדישון וההשקיה ; פיזיולוגיה של הצמח ; גנטיקה ; חקלאות אורגנית ; 2. קורסי המשך : מבוא לאנטומולוגיה חקלאית ; מבוא לפיטופתולוגיה ; מבוא להדברה משולבת ; הכרת עשבים רעים ; הכרת חולייתנים ; הכרת גידולים חקלאיים ופגעים ; סקירה על גידולי ירקות בשטח פתוח וגידולים חסויים ; סקירה על גידולי שדה ; סקירה על מטעים וכרמים ; סקירה על פרדסים ; סקירה על גידול פרחים וצמחי נוי ; הכרת פגעים רב-פונדקאיים ; טוקסיקולוגיה של תכשירי הדברה ; שימוש בטכנולוגיות בחקלאות ידידותית לסביבה ולאדם ; 3. ניהול ויזמות בחקלאות : קבלת החלטות בתנאי אי-ודאות ; בדיקות כדאיות ; תוכנית עסקית ; הנעת עובדים ; קריאת דוחות כספיים ; עיצוב מדיניות עסקית ; מיתוג בחקלאות ; ניהול משא-ומתן ; חישובי הון	ללא הבחנה לפי גיל	10 חודשים, מפגש שבועי בן 7 שעות	62	שכר הלימוד בקורס – 5,000 ש"ח למשתתף – מכסה את עלויות הקורס	שה"ם – שירות הדרכה ומקצוע	אין	להערכת מנהלת התוכנית 57 מתוך 62 המשתתפים בתוכנית הם מעל גיל 30 ⁵⁶	אין	

⁵⁵ אתר האינטרנט של משרד החקלאות, [שירות ההדרכה והמקצוע](#), תאריך כניסה : 26 ביוני 2014 ; נילי ביגון, מנהלת מרכז מידע ומנהלת קורס "עתידים לחקלאות" ב', שיחת טלפון, 26 ביוני 2014 ; שמואל גרוס, מנהל אגף א' – הדרכה ומינהל, שיחת טלפון, 26 ביוני 2014.

נוסף על כך שירות ההדרכה והמקצוע נותן עשרות קורסים קצרים בשנה, של שעות אחדות או ימים אחדים, במגוון רחב של נושאים. קורסים אלו לא נכללו בטבלה.

⁵⁶ נילי ביגון, מנהלת מרכז מידע ומנהלת קורס "עתידים לחקלאות" ב', שיחת טלפון 26 ביוני 2014.

טבלה מס' 14 – תוכניות משרד העלייה והקליטה⁵⁷

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	גילאים רלוונטיים	הלימודים היקף	מספר תלמידים בכיתה	התוכנית הכוללת תקציב	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הממונה	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה 58 (2013)	גורמים שותפים
עברית תעסוקתית – תוכנית מיוחדת לעולה לצורך שילוב בעבודה, מועברת על-ידי משרד החינוך	בוגרי אולפן א'		ללא הבחנה לפי גיל	300 שעות	15-25 תלמידים	2 מיליון ש"ח		משרד החינוך		1,500 משתתפים בסך הכול; אין פילוח לפי גילים	משרד החינוך
סדנאות לחיפוש עבודה	עולים חדשים			40 שעות; לעולי אתיופיה – 80 שעות	12-15 תלמידים	500 אלף ש"ח			באמצעות זכיין שנבחר במכרז	1,500 משתתפים בסך הכול; אין פילוח לפי גילים	
ואוצ'רים למימון הכשרה מקצועית	עולים חדשים	התוכנית נועדה לשפר את סיכויי קליטתו של העולה בעבודה באמצעים האלה: • הקניית מקצוע חדש; • הכשרה מקצועית בתחום עיסוקו ובתוך כך התאמה לצורכי המשק; • הקניית ידע ומיומנויות נוספים הדרושים לעולה כדי להשתלב בעבודה ארץ במקצוע שלו; • הסבה מקצועית – רכישת מקצוע חדש המתאים ליכולת ולכישורים של העולה; • קבלת רישיונות הדרושים לעבודה בארץ במקצועו של העולה			15-20 תלמידים	8.3 מיליון ש"ח		באמצעות גורמים פרטיים, לב חירתו של העולה	712 משתתפים בני 30 ומעלה מתוך 1,114 משתתפים (64%)		

⁵⁷ שמעון מברוך, ממונה תעסוקה ארצי במשרד העלייה והקליטה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 12 במאי 2014.

⁵⁸ לפי לנתונים שמסר המוסד לביטוח לאומי, כ-61% מהמשתתפים בתוכניות של אגף השיקום הם מעל גיל 30.

טבלה מס' 15 – המשרד לפיתוח נגב גליל⁵⁹

הגדרת הפעילות	מסגרות אבולוציות היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	הלימודים היקף	המספר תלמידים	התוכנית הכוללת תקציב	התוכנית להפעלת הסמכות המנחה	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה 60(2013)	משרדי ממשלה שותפים
פרויקטים בנושא תעסוקה במסגרת "מרכזי צעירים"	בני 18- 40		בני 40-18			לא ניתן לפלח את התקציב משום שהוא נכלל בתקציב המשרד למרכזי צעירים		מפעילים על-פי המכרזים : ארגוני מגזר שלישי, פילנתרופים, קרנות, מגזר עסקי, אקדמיה ומחקר	1,425 משתתפים בני 25 ומעלה ⁶¹	רשויות מקומיות, משרד הכלכלה, משרד האוצר
פרויקטים בנושא הכשרה מקצועית במסגרת מרכזי צעירים									768 משתתפים בני 25 ומעלה ⁶²	
הכשרת הנדסאי רכבת ⁶³			ללא הבחנה לפי גיל					פרויקט משותף של המשרד, של רכבת ישראל ושל עמותת "עתידיים". הלימודים מתקיימים באורט בראודה בכרמיאל ובמכללה הטכנולוגית בבאר-שבע	כ-50 משתתפים בסך הכל	
תוכנית חדשה להנדסאי מכונות – מגמת משנה מערכות אנרגיה עם התמחות בגז טבעי, שגובשה כדי להסמין כ-4,000 עובדים במשק הגז הטבעי לעבודה במפעלים בנגב ובגליל שיחברו לצינור הגז הטבעי			ללא הבחנה לפי גיל	17 חודשים (4 סמסטרים)		8 מיליון ש"ח	מח"ט		כ-200 סטודנטים בחמש שנים, החל מ-2014	משרד התשתיות הלאומיות

⁵⁹ אתר האינטרנט של [המשרד לפיתוח הנגב והגליל](#), תאריך כניסה: 25 ביוני 2014; שירה שחרור, עוזרת מנכ"לית המשרד לפיתוח הנגב והגליל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת ושיחת טלפון, 25 ביוני 2014.

⁶⁰ לפי נתונים שמסר המוסד לביטוח לאומי, כ-61% מהמשתתפים בתוכניות של אגף השיקום הם מעל גיל 30.

⁶¹ אין נתונים על חלקם היחסי בכלל המשתתפים.

⁶² אין נתונים על חלקם היחסי בכלל המשתתפים.

⁶³ המשרד לפיתוח הנגב והגליל, [דוח חופש המידע של המשרד](#) לשנת 2014.

טבלה מס' 16 – משרד התיירות⁶⁴

הגדרת הפעילות	אוכלוסיית היעד	מסגרות	רלוונטיים גילים	הלימודים היקף	מספר תלמידים בכיתה	התוכנית הכוללת תקציב	הסמכות להפעלת התוכנית	המנחה הפדגוגי	מעורבות גורמים פרטיים	תלמידים בשנה (2013)	גורמים שותפים
קורס מורי דרך	קורס מורי דרך כללי לבני 20 ומעלה ⁶⁵		בני 20 ומעלה	600 שעות לימוד פרונטליות ו-83 ימי סיור. משך ההכשרה – כשנתיים	עד 45	המשרד אינו מתקצב את המסלול הכללי	חוק שירותי תיירות – תקנות שירותי תיירות (מורי דרך), התשכ"ז-1967	ועדה מיוחדת באגף מאשרת את המנחים הפדגוגיים – בעלי תואר שני, רישיון מורה דרך וניסיון של כחמש שנים בתיירות נכנסת ובתיירות פנים	ההכשרות ניתנות על-ידי גורמים פרטיים ⁶⁶	כ-450 נבחנים בבחינות הרישוי בשנה, כמחציתם בני 30 ומעלה ⁶⁷	אין
	קורס ייעודי לדרוזים וצ'רקסים				37	600 אלף ש"ח					
	קורס לעידוד דוברי שפות זרות נדרשות					250 אלף ש"ח					

⁶⁴ מינה גנם, מנהלת האגף להכשרה מקצועית בתיירות, תשובות על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 5 במאי ו-3 בספטמבר 2014.

⁶⁵ תנאי הקבלה: בני 20 ומעלה – בגרות מלאה; בני 30 ומעלה – 12 שנות לימוד ללא בגרות מלאה.

⁶⁶ לפירוט רשימת הגופים המקיימים את הקורסים ראו [אתר משרד התיירות](#).

⁶⁷ להערכת מינה גנם, מנהלת האגף להכשרה מקצועית בתיירות, דוא"ל, 5 במאי 2014.

3. תוכניות לא מתוקצבות לחינוך והכשרה למבוגרים

נוסף על התוכניות שמשרדי הממשלה מתקצבים והוצגו בטבלאות שלעיל יש תוכניות ומסגרות לחינוך מבוגרים שאינן מתוקצבות אך משרדי הממשלה מפקחים עליהן, נותנים להן מעטפת פדגוגית, מספקים להן תוכניות לימודים, מסמיכים את הלומדים בהן ועוד.

להלן כמה דוגמאות למסגרות כאלה :

- משרד הכלכלה – פיקוח על תוכניות לימודי ערב של האגף להכשרה מקצועית;⁶⁸ פיקוח על הכשרת טכנאים במקצועות הנדסיים-טכנולוגיים באמצעות מה"ט והסמכתם.
- משרד התיירות – הסדרת התחום והסמכה במקצועות התיירות בקורסים למורי דרך, יועצי תיירות ונסיעות, ניהול תיירות ותפעולה, מלונאות ועוד (נוהל וולונטרי).⁶⁹
- המשרד להגנת הסביבה – הסמכת מדבירים ופיקוח על הכשרתם.

מבדיקתנו במשרד המדע והטכנולוגיה עולה כי המשרד אינו מפעיל תוכניות חינוך והכשרה לבני 30 ומעלה.⁷⁰

מן הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי במשרד ראש הממשלה נמסר כי הרשות אינה מפעילה תוכניות באופן ישיר, אלא בשיתוף פעולה עם משרדי ממשלה אחרים.

⁶⁸ ניצה סבן, מרכזת מידע ומעקב במשרד הכלכלה, שיחת טלפון, 17 ביוני 2014.

⁶⁹ מינה גנס, מנהלת האגף להכשרה מקצועית בתיירות והרשות המוסמכת למורי דרך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 5 במאי 2014.

⁷⁰ נתנאל מזא"ה, ראש אגף מדע וקהילה במשרד המדע, הטכנולוגיה והחלל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 13 במאי 2014; מירי כהן, אגף מדע וקהילה במשרד המדע, הטכנולוגיה והחלל, דוא"ל, 27 במאי 2014.